

ВІДГУК

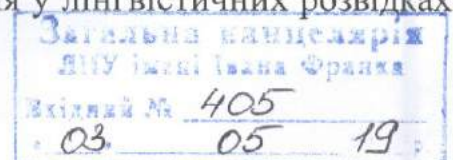
офіційного опонента, доктора філологічних наук,
завідувача кафедри англійської філології
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Ущиної Валентини Антонівни
на дисертацію НИЦПОЛЬ Вікторії Ігорівни

**"Мовна особистість персонажа серійного вбивці (на матеріалі
американської прози ХХ століття)"**

*(Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019. – 233 с.),*
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
(спеціальність 10.02.04 – германські мови)

Незважаючи на розмаїття шкіл, течій та методичного інструментарію, сучасна лінгвістика тяжіє до вивчення мови в сукупності з людиною-мовцем. У цьому полягає її антропоцентричний характер, що не втрачає своєї актуальності ось уже декілька десятиліть. У центрі досліджень антропоцентричної лінгвістики – різні типи мовних особистостей, об'єднані спільними соціальними, культурними та етнічними характеристиками. У фокусі уваги рецензованої дисертації перебуває мовна особистість, критерієм виокремлення якої слугували не традиційна приналежність до певної професійної, політичної, соціальної чи гендерної спільноти – а психосоціальні якості, що виводять її за межі нормальних людських стосунків. Дисертація присвячена вивченню мовної особистості персонажа серійного убивці.

Сьогодні, на превеликий жаль, немотивовані убивства відбуваються все частіше, злочини стають все жорстокішими, а маніяки-душогуби зустрічаються не лише в художніх творах. За цих обставин **актуальність** дисертації Вікторії Ігорівни Ницполь набуває особливої ваги, адже у ній авторка робить власний внесок до надважливого завдання вберегти суспільство від насильницьких злочинів та попередити прояви антисоціальної поведінки громадян, що до неї схильні. Багато питань у цій царині ще не отримали достатнього висвітлення у лінгвістичних розвідках і

запропонована до захисту дисертація пропонує свої відповіді на них, підтверджуючи тезу відомого американського дослідника поведінки маніяків-убивць Роберта Ресслера про необхідність "зрозуміти, аби знайти".

Актуальністю характеризується мовна особистість персонажа серійного вбивці в американському художньому дискурсі ХХ століття як **об'єкт** цієї наукової праці, а також мовні і позамовні ознаки цієї особистості як її **предмет**. Мовленнєва поведінка персонажа серійного вбивці описана в контексті психолінгвістичного підходу, що також є безумовно актуальним, оскільки дозволило дисертантці не лише запропонувати комплексну характеристику девіантної мовної особистості, а й залучити до аналізу екстралінгвальні чинники поряд з лінгвальними. Мовна особистість персонажа серійного вбивці у рецензованій праці досліджується через вивчення її структури з урахуванням особливостей, виявлених на вербально-семантичному, лінгвокогнітивному та мотиваційному рівнях. Мовні ознаки особистості персонажа серійного убивці розглядаються на експонентному, субстанційному та інтенційному рівнях, а через невербальні засоби розкривається її психічний стан.

У праці вдало інтегровано здобутки різних комунікативно орієнтованих теорій вивчення мови, до яких передусім належить теорія мовної особистості як частина лінгвопрагматики, психолінгвістика, когнітивні студії та дискурсологія. У світлі використаних психолінгвістичного та когнітивно-комунікативного підходів увага дослідниці зосереджена на когнітивних, психологічних та комунікативних чинниках, що задіяні авторами художніх творів для створення мовної особистості персонажів серійних убивць. Саме такий комплексний підхід дозволив дослідниці дійти висновку про те, що виокремлені характеристики проаналізованих персонажів цілком збігаються з характеристиками реальних серійних убивць, а, отже, підтверджують правдоподібність змальованих у художніх творах образів.

За своїми об'єктом і предметом, а також підходом до їх аналізу робота відповідає науковій темі "Концептуальна та мовна картини світу" (номер державної реєстрації 0113U001963), що досліджується на кафедрі англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Авторці вдалося успішно впоратися з поставленими **завданнями** дослідження, котрі чітко і послідовно окреслюють його основні вектори: систематизовано досвід аналізу мовної особистості у мовознавстві та інших гуманітарних науках; запропонована і проаналізована структура мовної особистості персонажа серійного вбивці на вербально-семантичному, лінгвокогнітивному та мотиваційному рівнях, схарактеризовано ознаки мовної особистості на експонентному, субстанційному та інтенційному рівнях; розкрито психолінгвістичні особливості персонажів серійних убивць через визначення коефіцієнтів агресивності, лексичного різноманіття та емболії; виявлено та описано невербальні характеристики поведінки персонажа серійного вбивці.

Виконанню перерахованих завдань сприяв автентичний **матеріал** дослідження, що налічує 8 персонажних дискурсів, дібраних з 14 американських художніх літературних творів (загальним обсягом 4265 сторінок). І такий підбір матеріалу для дослідження, на нашу думку, не був випадковим, оскільки з 200 найвідоміших і найкривавіших серійних убивць планети три чверті є громадянами Сполучених Штатів. Щороку там реєструють близько ста нових маніяків цієї категорії. Саме з цієї причини на вивчення цього сумного явища у США виділяється багато зусиль і коштів, а у складі ФБР навіть функціонує національний центр аналізу насильницьких злочинів, у якому криміналісти, біхевіористи-психологи та лінгвісти ретельно вивчають деталі цих злочинів, у тому числі і їхню мовну і мовленнєву специфіку.

Свідченням **наукової новизни** вважаємо, передусім, оригінальну методологію, методику і відповідний категорійно-поняттєвий апарат

когнітивно-комунікативного та психолінгвістичного напрямів лінгвістики, задіяних у роботі. Здобувачка по-новому підходить до характеристики англійської особистості персонажу серійного вбивці. Уперше здійснено комплексний аналіз мовної особистості серійного вбивці з урахуванням семантичних полів, концептуальних метафор та комунікативних ролей. Новим є використання психолінгвістичного підходу для розкриття специфіки мовленнєвої поведінки особистості серійного вбивці. Новизною характеризуються виявлені дисертанткою концептуальні метафори, що використовуються злочинцями-маніяками для концептуалізації убивства: MURDER IS PLEASURE, MURDER IS THEATRE, MURDER IS A GAME. Аналіз мотиваційного рівня мовлення особистостей персонажів-убивць дозволив дослідниці виокремити такі оперативні ролі, що виконуються ними: мислителі, жартівники, господарі становища. Через коефіцієнти дієслівності, емболії та лексичного розмаїття виявлено такі психолінгвістичні характеристики персонажа серійного вбивці як агресивність, красномовство та високий інтелект.

Окреслені нами основні критерії наукової новизни дослідження, своєю чергою, дають підстави стверджувати, що рецензована наукова праця має також і **теоретичне значення**, зумовлене вагомим внеском у вирішення проблем дискурсології, когнітивної лінгвістики, комунікативної лінгвістики, і прагмалінгвістики. Результати дослідження сприятимуть подальшій розробці теорії мовної особистості, а також проблем, пов'язаних з дослідженням ролі англійської мови у створенні образу серійного вбивці в художніх творах.

Практична цінність поданої до захисту праці полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані у лекційних та семінарських курсах зі стилістики, лексикології та теоретичної граматики англійської мови, у спецкурсах з лінгвопрагматики, лінгвокраїнознавства, теорії дискурсу, соціолінгвістики та психолінгвістики, а також у складанні навчальних посібників, написанні курсових і дипломних робіт.

Апробацію результатів дисертації здійснено протягом 2013-2018 рр. на засіданнях кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Основні положення і висновки дисертації було оприлюднено на 6 міжнародних науково-практичних конференціях та на щорічних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Зміст автореферату віддзеркалює основні положення дисертації, які з усією повнотою відображено у 8 одноосібних публікаціях автора, зокрема у 5 статтях у фахових виданнях України, одній закордонній статті та тезах двох конференцій.

Дисертація чітко **структурована** згідно з її дослідницькими завданнями. Вона складається зі вступу, чотирьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (234 найменування, у тому числі 67 – іноземними мовами), списку джерел ілюстративного матеріалу, що нараховує 14 найменувань і додатків (всього 2), у яких подано 13 схем, котрі узагальнюють результати аналізу мовного матеріалу.

У першому розділі "Теоретичні засади дослідження мовної особистості персонажа серійного вбивці» самопрезентації як стратегії англійськомовного дискурсу" систематизовано досвід вивчення мовної особистості у лінгвістиці, висвітлено поняття мовного портретування, окреслено психолінгвістичне підґрунтя дослідження.

У другому розділі "Методологія і методика дослідження мовної особистості персонажа серійного вбивці в американському художньому дискурсі ХХ століття" визначено загальні методологічні принципи дослідження, описано його матеріал, подано етапи, процедури та методи науково-практичного аналізу.

Третій розділ "Дискурсивні особливості мовної особистості персонажа серійного вбивці в американському художньому дискурсі ХХ

століття" присвячено аналізу вербально-семантичного, лінгвокогнітивного та мотиваційного рівнів особистості серійного вбивці.

У четвертому розділі "Психолінгвістичний аспект вивчення мовної особистості персонажа серійного вбивці" схарактеризовано психолінгвістичні та невербальні особливості мовлення особистості персонажа серійного вбивці.

Оформлення роботи досить охайне й відповідає усім вимогам ДАК України. Матеріал викладений чітко й послідовно, що засвідчує лінгвістичну ерудицію авторки, її здібності до критичного аналізу існуючих підходів і теорій та креативного мислення. Академічного плагіату у дисертації не виявлено: всі ідеї та положення інших учених подано з покликанням на відповідні першоджерела.

Усі зазначені вище формальні і змістові аспекти дозволяють кваліфікувати дисертацію Ницполь В. І. як завершене і самостійне лінгвістичне дослідження, що відповідає сучасному рівню наукових знань. Водночас, як і кожна оригінальна розвідка, робота не позбавлена недоліків та дискусійних моментів:

1. Передусім вважаємо потрібним зазначити, що дисертантка досить довільно оперує такими поняттями як "мова", "мовлення", "текст" і "дискурс", вживаючи їх як синоніми (с. 55, с. 92, с. 96, с. 103, с. 155-157, і т. д. по всій роботі). Чи розмежуєте Ви їх, як і більшість вітчизняних та зарубіжних мовознавців? Чи все-таки для Вас вони є взаємозамінними? Просимо розтлумачити Ваше розуміння цих термінів і пояснити логіку їх використання у роботі.
2. Наступне зауваження стосується теоретичного підґрунтя дослідження, яким, як неодноразово повторюється в дисертації, є психолінгвістика. Не заперечуючи безумовно важливої ролі психолінгвістичних методів для вивчення такого феномену як мовна особистість персонажа серійного вбивці, дозволимо собі нагадати, що до аналізу даних цілком доречно були залучені такі процедури як

методика аналізу концептуальної метафори, інструменти конверсаційного аналізу та принцип категорії членства для визначення комунікативних ролей, методика аналізу дискурсивних стратегій для виявлення інтенцій мовців і т. і. Використання цих та інших теорій, на нашу думку, виправдане і доречно, але, разом з тим, виводить методологічний апарат дослідження далеко за межі психолінгвістики. Тому вважаємо, що потрібно було зазначити, що на рівних умовах поряд із психолінгвістикою, методологічну базу дисертації склав когнітивно-дискурсивний, або когнітивно-комунікативний підхід, що згадується лише побіжно (с. 80)?

Крім того, сумнівною видається доцільність надання на сторінках дисертації такої загальної інформації про психолінгвістику як історія виникнення і розвитку цієї дисципліни, етимологія її назви, визначення її предмету (с. 49-55)?

3. Тісно пов'язаним із попереднім є наше наступне зауваження, яке стосується принципу антропоцентризму, який, як зазначає авторка на с. 88, став "методологічною базою дослідження на цьому етапі", коли аналізувалася невербальна поведінка мовних особистостей. Чи можна вважати правомірним таке твердження? Чи не є принцип антропоцентризму загальнонауковою основою всього цього дослідження?
4. Залишилися дещо незрозумілими процедури отримання наведених у роботі статистичних даних (таблиця 3.1 на с. 95, таблиця 4.1 на с. 157)? Яким чином проводились підрахунки? Чи використовувались для цього інструменти корпусної лінгвістики? Якщо підрахунки велися вручну, то просимо роз'яснити, яким чином виокремлювалися лексичні одиниці, за яким принципом вони підраховувалися і класифікувалися.
5. Також хотілося б зауважити, що варто було краще систематизувати проаналізований фактичний матеріал. Подекуди опис прикладів

подано суцільним текстом (як, наприклад, на сс. 113-124), без будь-яких узагальнень і розмежувань. У результаті читач так і довідався, яким чином автор доходить висновків стосовно комунікативних ролей мовних особистостей – інтуїтивно чи за допомогою чітко випрацьованого інструментарію. Якщо виявлено особливі лінгвальні знаки – вербальні та невербальні маркери тієї чи іншої ролі, то, напевно, доречно було на цьому наголосити, виокремивши та узагальнивши ці знаки.

6. Хоча стиль викладу положень у цілому справляє позитивне враження, текст дисертації все ж потребує певного вдосконалення, наприклад: "психопати використовують використання..." (с. 48), "семантичне значення" (с. 98), "відношення та стосунки комунікантів" (с. 124). Бажано було б також уважніше поставитися до деяких прізвищ відомих науковців, як от: Норман Ферклаф (а не "Фейрклау", с. 35), Тойн ван Дейк (а не "Теун Ван Дейк", с. 55), В. Красних – це Валерія Красних (а не "він", як на с. 60).

Спостерігаються також формальні і стилістичні огріхи: русизми (сс. 26, 34, 49, 54), хибодруки (сс. 54, 97) і пунктуаційні помилки (сс. 64, 113, 183).

Наголошуємо на загальній позитивній оцінці роботи й підкреслюємо, що висловлені запитання та зауваження не стосуються її принципових положень, а мають винятково дискусійний характер. Вони не торкаються концепції, жодним чином не знижують загальну високу оцінку дисертації та не піддають сумніву вірогідність результатів.

На підставі ретельного аналізу дисертації, автореферату та основних публікацій констатуємо, що дисертація "Мовна особистість персонажа серійного вбивці (на матеріалі американської прози ХХ століття)" є оригінальним завершеним дослідженням, яке за змістом та оформленням відповідає пп. 11, 13 "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння звання старшого наукового співробітника", затвердженого постановою

Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.), а його авторка, Ницполь Вікторія Ігорівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки

В. А. Ущина

ПІДПИС *Ущина*
ЗАСВІДЧУЮ *Ущина*
Вчений секретар університету *Ущина*
"08" 04 2019" *Ущина*

